

Utrecht, 3 maart 2020

Betreft: Aanbevelingen van natuurorganisaties en energie coöperaties voor concept RES U16

Geachte leden van de bestuurstafel U16,

In het kader van het nationale Klimaatakkoord werken de 16 gemeenten in de regio Utrecht samen aan de Regionale Energie Strategie. Dit vormt de basis voor het opstellen van een ambitieus plan voor de opwekking van schone energie in dit deelgebied van de provincie Utrecht. Als bestuurstafel bent u met de uitvoering van dit plan aan de slag gegaan en is er een concept RES uitgewerkt. In deze brief geven we u graag input mee over het proces en de inhoud van de RES U16, waarin we aandacht vragen voor de onderwerpen natuur/landschap en participatie/lokaal eigendom. We vragen u daarnaast om onze organisaties te betrekken bij de uitwerking van deze onderwerpen, dit kan intensiever dan tot nu toe het geval is geweest.

Energietransitie kan Drievoudig Duurzaam

Bij de ontwikkeling van het beleid moet rekening worden gehouden met een goede maatschappelijke en fysieke inpassing van de beoogde projecten. Wij delen graag met u onze visie op een verantwoorde uitrol van grootschalige energie in de provincie Utrecht. Ondergetekenden zetten zich in voor een energievoorziening die 'drievoudig duurzaam' is:

1. Energiebesparing en opwekking van duurzame energie volgens een strakke routekaart om tijdig het doel van een klimaatneutrale provincie Utrecht te bereiken.
2. Zorgvuldige inpassing in natuur, landschap en leefomgeving.
3. Participatie: betrokkenheid van omwonenden en andere stakeholders in de planvorming; eerlijke verdeling van lusten en lasten; een gelijkwaardige samenwerking met de lokale omgeving en streven naar (minimaal) 50% lokaal eigendom en zeggenschap.

Concrete punten die we aan de RES regio en de gemeenten willen meegeven:

- De regio Utrecht U16 neemt verantwoordelijkheid voor een realistisch aandeel van de opgave van het Klimaatakkoord, namelijk minimaal 1,4 TWh en bij voorkeur 1,8 TWh.
- Betrek de stakeholders en bewoners actief bij de uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0. Begin hiermee al vanaf het voorjaar 2020 en wacht niet tot het najaar 2020, want dan is de tijd te kort richting de RES 1.0.
- De Utrechtse natuur is op dit ogenblik niet robuust. Het is daarom extra van belang dat er wordt geïnvesteerd in de Utrechtse natuur (bijvoorbeeld via energieprojecten). Voor de natuurorganisaties is er tot die tijd geen ruimte voor opwekking van duurzame energie in het Natuurnetwerk. Dit kan ertoe leiden dat de RES-doelstelling in sommige gemeenten lastig te bereiken valt. Dit dilemma moet geadresseerd worden in het kader van het RES-proces.
- Vergunningen voor zon- en windprojecten worden alleen in behandeling genomen als er aantoonbaar een goed participatieproces heeft plaatsgehad, zowel met betrekking tot locatiekeuze en inpassing als mede-eigendom en zeggenschap en indien de ontwikkeling een positieve bijdrage zal leveren aan de robuuste natuurontwikkeling.
- Uitgangspunt voor alle energie projecten in de regio Utrecht is dat de omgeving in een vroeg stadium betrokken wordt bij locatie, ontwerp, inrichting, exploitatie en extra functies van een project. De omgeving heeft een belangrijke stem in de manier waarop zij financieel profiteert van het project.
- Elk gemeente in het U16 gebied werkt beleidskaders zon en wind uit, naar voorbeeld van Houten, Bunnik en Wijk bij Duurstede voor zonnenvelden. Het beleidskader in [Wijk bij Duurstede](#) zien we hierin als positief voorbeeld.
- In deze beleidskaders wordt 50% lokaal eigendom en zeggenschap en een gelijkwaardige samenwerking met de lokale omgeving als uitgangspunt opgenomen. Hierin zoeken energiecoöperaties en gemeenten ook naar mogelijkheden voor betrekken minder vermogenden.
- Daarnaast wordt een zorgvuldige afweging voor locatiekeuze en voor inpassing opgenomen in alle beleidskaders gebaseerd op de punten die verder in dit stuk worden uitgewerkt.
- Zet eerste stappen in de warmtetransitie. Maak werk van bronverkenning van aquathermie, geothermie en restwarmte, deel de kennis regionaal en ondersteun buurtwarmte projecten.

Deze punten worden verder uitgewerkt in het vervolg van deze brief.

Ambitie

In de concept RES die is uitgewerkt voor de regio U16 is een bod gemaakt waarin is uitgewerkt hoeveel duurzame energieopwekking er in de regio zal komen in de periode tot 2030. We pleiten ervoor om te gaan voor een bod van minimaal 1,4 TWh. Dit is gebaseerd op een eerlijke verdeling met de andere 30 RES regio's gebaseerd op ruimte en energiegebruik. Het zou de voorkeur hebben om zelfs voor 1,8 TWh te gaan aangezien het Planbureau voor de Leefomgeving bij de berekening uitgaat van projecten die afvallen en enige over-programmering dus gewenst is.

Deze ambitie is niet onrealistisch gezien de mogelijke locaties die er in de U16 regio zijn. In onze inventarisatie kwam naar voren dat er op dit moment al voldoende projecten in ontwikkeling zijn om aan deze doelstelling te komen. Deze projecten verdienen dan ook een serieuze kans om verder onderzocht te worden. Hierbij pleiten we wel om te kijken naar de locatiekeuzes, zorgvuldige inpassing en participatie voordat deze projecten doorgang vinden (zie ook hieronder). Wij werken graag samen om deze en andere initiatieven te helpen verbeteren en tot uitvoering te brengen. Alleen zo maken we kans om de klimaatdoelen daadwerkelijk te realiseren.

Het proces van de totstandkoming van de RES heeft op dit moment vooral betrekking op het zon- en windaanbod voor de opwekking van elektriciteit. Een zo mogelijk nog groter en complexer vraagstuk vormt de toekomstige warmtevraag enerzijds en het warmte-aanbod in de regio anderzijds. Lokale initiatieven zoals coöperaties kunnen de gemeenten ondersteunen om deze problematiek helder te krijgen en oplossingen aan te reiken. We pleiten er daarom voor om warmte zo snel mogelijk te agenderen binnen de RES.

Betrokkenheid van stakeholders en bewoners

Het proces in de regio U16 heeft in de beginfase wat vertraging opgelopen. We zijn positief over het feit dat het ambtelijke RES team vanaf december 2019 op volle kracht is. De vertraging die in het begin van het proces is opgelopen leidt nu tot een krappe tijdsplanning in aanloop naar het bod 1.0. We moeten constateren dat door de haast het meenemen van energiecoöperaties, natuurorganisaties, inwoners en andere belanghebbenden in de knel komt. Met de sessies van afgelopen maand is daarvoor wel een goede eerste basis gelegd, maar er is de komende tijd meer nodig.

In de komende fase van het traject, waarin de ruimtelijke plannen verder worden geconcretiseerd, ingevuld en uitgewerkt, is het bijtijds betrekken van alle stakeholders van groot belang. Daardoor wordt draagvlak gecreëerd en vertraging later in het proces voorkomen. Wij verwachten hier een belangrijke rol in te spelen. Niet alleen doen we daarmee recht aan de letter en de geest van het Klimaatakkoord, wij beschikken bovendien over een groot domein van kennis en ervaring die het brede spectrum van de werkingssfeer van de RES beslaat.

Verder adviseren wij om op gemeentelijk niveau bewoners te betrekken. De omvang van de doelstelling is nauwelijks bekend, en er is zeker nog geen begrip daarvoor en acceptatie daarvan. Men weet niet dat we bezig zijn met de RES in onze regio en dus regionaal naar geschikte locaties zoeken. Het RES regieteam zou gemeenten moeten faciliteren om ook daadwerkelijk inwoners te betrekken. Daarbij kan gewerkt worden met 'lokale verrijking' sessies: projecteer de RES-scenario's en denkrichtingen op een kaart van een gemeente en zoom met de inwoners en lokale belanghebbenden in op voor en nadelen en de randvoorwaarden van de locaties.

Locatiekeuzes met aandacht voor natuur en landschap

De opwekking van duurzame energie is één van de grote ruimtelijke opgaven en het is belangrijk dat hier ruimte voor komt. Wij zien kansen om een koppeling te maken tussen natuur en energie, maar dat vereist wel een grote mate van robuustheid van het natuurnetwerk. Die robuustheid is er op dit moment absoluut nog niet. Het is daarom extra van belang dat er wordt geïnvesteerd in de Utrechtse natuur. De natuurorganisaties hebben daarom de visie dat er tot die tijd geen ruimte voor opwekking van duurzame energie in het Natuurnetwerk (NNN).

Zonneweides en windenergie in weidevogelgebieden vormen voor de natuurorganisaties een belangrijk zorgpunt. Het gaat (inter)nationaal erg slecht met de weidevogels. In Utrecht hebben we grote stukken weidevogelkerngebied. De visie van de natuurorganisaties op dit onderwerp is daarom als volgt:

In deze gebieden zou het "Nee, tenzij"-principe gehanteerd moeten worden. Deze gebieden worden uitgesloten, tenzij er een initiatief wordt ontwikkeld waarmee aantoonbaar en op voorhand wordt bijgedragen aan de verbetering van de weidevogelpopulatie in dat gebied. En waarbij monitoring plaatsvindt, of de maatregelen ook daadwerkelijk het effect hebben dat beoogd wordt. Tot slot is het belangrijk, dat indien dat effect niet blijkt, er bij voorbaat afspraken gemaakt worden over de dan te treffen maatregelen.

We vragen daarom gezamenlijk aandacht voor beide onderwerpen (NNN en weidevogelgebieden). Het RES team moet bij de uitwerking van de zoekgebieden hier rekening mee houden en zich tegelijk inzetten voor het behalen van de RES doelstellingen.

Een goede landschappelijke inpassing van duurzame energie is van groot belang. De zoekgebieden waarin locaties voor opwekking van duurzame energie worden vastgesteld moeten regionaal besproken worden. De uitwerking van de projectlocaties kan het beste plaatsvinden op het niveau van gemeente of deelgebied (bijv. Kromme Rijnstreek of Utrechtse Waarden) in een participatieproces samen met landschapsdeskundigen en omwonenden. Voor de keuzes over welke locaties mogelijk zijn voor zonneparken kan gebruik gemaakt worden van de handreiking [De Constructieve Zonneladder](#). Hiermee wordt met voorrang gekeken naar locaties met een lagere impact op ruimte, natuur en landschap.

Zorgvuldige inpassing en inrichting

Naast een goed afgewogen locatiekeuze is een zorgvuldige inpassing van belang. Bij de inrichting en de inpassing van een wind of zon project is het belangrijk dat er naast duurzame energie ook rekening gehouden wordt met andere thema's en opgaves, zoals natuur, recreatie of educatie. Zie hiervoor ook de [Checklist natuurbelangen bij windenergie op land](#) en [Checklist natuurbelangen bij zonneparken](#).

Uitgangspunten die we hiervoor hanteren zijn:

- Omgeving: bewoners uit de omgeving bepalen mee hoe de inrichting van het park wordt vormgegeven.
- Natuur / Biodiversiteit: het park levert een verbetering van de biodiversiteit, direct op de projectlocatie of via opbrengsten in andere gebieden.
- Functiecombinatie: het park wordt benut om ook andere functies toe te voegen zoals extensieve landbouw, recreatie of educatie.
- Landschappelijke inpassing: het park krijgt een duidelijk ontwerp waarmee het past in het landschap.

Procesparticipatie bij projecten

Allereerst moet gekeken worden naar procesparticipatie door de inwoners en bedrijven in de omgeving van het project. De omgeving dient al vanaf het begin van het project betrokken te worden. Indien ze in een vroeg stadium mee kunnen beslissen over locatie, ontwerp en de inrichting van het project, en over mogelijke extra functies, op het gebied van educatie, recreatie, extensieve landbouw, etc. zal in een later stadium sprake zijn van meer draagvlak en acceptatie. Ook beheer en onderhoud kunnen waar mogelijk door lokale partijen worden uitgevoerd.

Niet-ruimtelijke randvoorwaarden over proces en financiële participatie kunnen prima worden opgenomen in een beleidskader voor nieuwe zon- en windprojecten. Het is een toetsingskader voor planologische medewerking. Als gemeenten dat doen, zullen projectontwikkelaars dat in de regel accepteren.

Initiatiefnemers prefereren immers een gemeente die in de mee-stand staat. Meer informatie over dit onderwerp is uitgewerkt in de handreiking [Wind en zonneparken ontwikkelen samen met inwoners](#) van de Natuur en Milieufederaties en Energie Samen.

Financiële participatie en lokaal eigendom

Het streven naar 50% lokaal eigendom en zeggenschap en een gelijkwaardige samenwerking met de lokale omgeving is een belangrijke pijler onder het Klimaatakkoord. Alleen met maatschappelijk draagvlak en een eerlijke verdeling van lusten en lasten kunnen we de klimaatambities op tijd verwezenlijken. Voordeel van 50% lokaal eigendom opnemen in het beleid is ook dat gemeente en burgerinitiatieven *samen* kunnen zoeken naar wegen om ook mensen met weinig vrij kapitaal (starters, jonge gezinnen) of met een laag inkomen (minima) ook mee te laten doen. 50% lokaal eigendom en zeggenschap realiseren is niet een illusie. Op dit moment heeft elke gemeente in de regio U16 minimaal één actief energie initiatief, waarvan een groot gedeelte energie coöperaties zijn. Deze coöperaties hebben al veel middelgrote energieprojecten gerealiseerd en zijn nu actief met de ontwikkelingen van grootschalige projecten, zoals zonneparken en windprojecten. Bij verschillende projecten in Nederland is ook bewezen dat coöperaties in staat zijn om grote bedragen op te halen bij de leden voor het eigenaarschap van grootschalige projecten.

De energiecoöperaties in de regio werken samen en zijn nu aan het professionaliseren om deze grote projecten op te pakken, ondersteund door de landelijke koepelorganisatie van de energiecoöperaties Energie Samen en de NMU. Zo is er een projectleiderspool opgezet van projectleiders van energiecoöperaties die getraind worden om grote projecten te kunnen ontwikkelen. Daarnaast wordt er een provinciaal projectenbureau

voorbereid met steun van de provincie Utrecht waarbij alle energiecoöperaties uit de U16-regio kunnen aansluiten voor de ontwikkeling van grootschalige projecten. Voor de voorfinanciering van de risicovolle ontwikkelfase kan over een aantal maanden gebruik gemaakt worden van het landelijk Ontwikkelfonds waar de provincie Utrecht ook een bijdrage aan levert.

Er zijn kansen genoeg voor een ambitieuze RES in de regio Utrecht met aandacht voor natuur/landschap en participatie van de omgeving. En plannen genoeg om de doelstellingen voor 2030 te halen. We gaan graag in het vervolgtraject in gesprek over de uitgangspunten die we in deze brief hebben benoemd. Dit kunnen we doen op RES niveau, maar ook op gemeentelijk niveau waar de concept RES ter goedkeuring in de gemeenteraden zal komen.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Wijnand Jonkers van de Natuur en Milieufederatie Utrecht (w.jonkers@nmu.nl/06-33819675) of Guus Ydema van de energie coöperaties (guus@2030.nu/06-23574816).

Met vriendelijke groet,

Namens de provinciale natuurorganisaties:



en de energie coöperaties in de regio Utrecht:



A handwritten signature in black ink on a white background, reading 'Josja Veraart'.

Josja Veraart, adjunct-directeur NMU